

SZIGETHY GÁBOR

Napló múltidőben

1956. november

kortársalgó

SZIGETHY GÁBOR (1942) Budapest

November 1.

Késő délután érkeztem haza, morcosan várt ebéddel nagyanyám. Koszos voltam, leszidott. *Bontottuk a barikádot* – dicsekedtem. Meghallgattuk Kádár János beszédét a rádióban, nagyanyám lelkesedett. A szomszédunkban lakó rosszkedvű rendőrtisztnek is elmagyarázta, hogy ha a kommunisták is támogatják Magyarország semlegességét, és követelik a szovjet csapatok távozását, hamar rend lehet az országban. Másnap megvettem a Népszabadság első számát, abból idéztem nagyanyámnak Kádár előző nap hallott szavait: „Népünk vérevel bizonyította, hogy rendületlenül támogatja a kormánynek a szovjet erők teljes kivonására irányuló követelését.” Kádár államminiszter Nagy Imre kormányában, november 1-jén elmondott beszéde – „Népünk dicsőséges felkelése lerázta a nép és az ország nyakáról a Rákosi-uralmat, kivívta a nép szabadságát és az ország függetlenségét...” – akkor számunkra azt jelentette, hogy mindenki – kommunisták, szociáldemokraták, kisgazdák, parasztpártiak – egyet akar: szabad, független, demokratikus, semleges Magyarországot. És együtt követelik a szovjet hadsereg távozását hazánkból.

Akkor este nem tudhattuk, hogy Kádár beszéde hangfelvételtől hangzik el a rádióban, és abban az órában a Nagy Imre-kormány áruló államminisztere már szovjet elvtársaival tárgyal. Azt végképp nem tudhattuk, hogy néhány nappal korábban, október 27-én Kádár találkozott Andropov szovjet nagykövettel, és a titokban megtartott bizalmas tárgyaláson arra kérte a szovjet elvtársakat, hogy a proletárdiktatúra megvédése érdekében Magyarországon növeljék a szovjet hadsereg létszámát.

Talán már senki nem emlékezett 1956. november 1-jén Kádár október 24-én, szerda este a rádióban elmondott beszédére. „Csak izzó haraggal lehet szólni erről a támadásról, amellyel az ellenforradalmi reakciós elemek felkeltek hazánk fővárosa ellen, népi demokratikus rendünk, a munkásosztály hatalma ellen.”

És november 1-jén este ki gondolt arra, hogy a *népünk dicsőséges felkeléséről* szónokoló Kádár ekkor már arról tárgyal Moszkvában a szovjet elvtársakkal, mikor és hogyan gázolják le szovjet tankok

Magyarországot, hogy visszaállítsák a kommunisták kizárólagos hatalmát biztosító „népi demokratikus” proletárdiktatúrát?

November 2.

Magyar Népsport, címloldal: *Újra felzúgott a „Hajrá Fradi”*.

Este, vacsora után aznap vásárolt napilapokkal borított asztal mellett üldögéltünk nagyanyámmal. Hol ezt, hol azt az újságot vettem kézbe, az Irodalmi Újságot az elsőtől az utolsó betűig elolvastam. Csodálkozva vettem néha egy-egy pillantást a nagyszülém kezében végtelenül hosszú ideig mozdulatlanul pihenő újságra. Nem akartam hinni a szememnek.

– A Magyar Népsportot olvasod?

Öreg szülémet soha nem érdekelte a sport, eszténként zenét hallgatott, pasziánszozott, most pedig már percek óta elgondolkodva az újság címloldalát nézte.

– A Fradi... – dűnnyögte halkán –, újra Fradi lett a Fradi. Tegnap délután az Üllői úton újjáalakult a régi klub...

Számomra (akkor és ott) felfoghatatlan pillanat: nagyanyám hangja elcsuklik, könnyes a szeme. Mi köze a Fradihoz, a focihoz? Hisz az évszázad mérkőzését is a rádió elé kuporodva egyedül hallgattam végig. A világbajnoki döntő alatt – a meccs végén böngtem – barátnőjével csevegett, kávézott a szomszéd szobában.

– Apámmal, öcséimmel voltam először focimeccsen, 1913-ban – még mindig az újság címloldalát nézte –, a Mester utcában laktunk, könyvkötő édesapámnak az egész heti, olykor napi tíz-tizenkét órás robot után a vasárnapi meccs volt a boldogság-izgalmú szórakozása. Már ebéd közben hangozan azon morfondírozott: vajon nyer vagy veszít aznap a Fradi? Tizennyolc éves koromban, 1917-ben mentem férjhez, azóta nem jártam a Fradi-pályán. Aztán már Fradi-pálya sem volt, Budapesti Kinizsinek vagy minek hívták a franztadti csapatot. *Hajrá Fradi!* Ez volt a gyerekkorom.

Ha fociőrült nagybátyámmal az ötvenes években meccsre mentünk, mi azt ordítottuk: *Hajrá Kinizsi!* Nekem ez volt a gyerekkorom.

És a nagyanyám könnyei, aki 1956. november 2-án azt olvasta az aznapi Magyar Népsportban: *Újra felzúgott a „Hajrá Fradi”* – és sírva örült a megújult, visszafiatalodott világnak.

Mosolygott, amikor megmutattam neki az Irodalmi Újság címdalán tündöklő Petőfi-verssort: *Ismét magyar lett a magyar...*

Mosolyogtunk. Nem tudtam: már csak néhány óra van hátra a gyerekkoromból.

November 4.

Nem emlékszem, hogy a hajnali ágyútűzben-ébredés után mikor merészkedtem ki az utcára, hol és mikor vásároltam azt az évtizedeken keresztül féltve őrzött, óvott két hírlapot (Népszabadság, Új Ember), amelyeket éjjel nyomtattak, és amelyek csodával határos módon reggel a Budapestre zúduló szovjet tankcsoárdák ösztüzében még kikerültek az utcára.

Talán délelőtt, talán délután olvastam a Népszabadság aznap megjelent számát, a Magyar Szocialista Munkáspárt hivatalos lapját. Annak az 1956. november 1-jén magát ismét új névre átkeresztelő kommunista pártnak a lapját, amelynek első emberre, Kádár János már hazaárulása feltételeiről tárgyalt napok óta Moszkvában, miközben november 4-én hivatalosan – a Népszabadság szerint is! – még mindig a Nagy Imre-kormány államminisztere volt.

A lap vezércikkének első mondatai: „Ki gyűlölné jobban a Rákosi-rezsim levitézlett vezetőit, mint éppen a magyar kommunisták? Érthető ez, hiszen sok éven át hittek és bíztak bennük, és most kiderült, hogy csalás, szemfényvesztés áldozatai lettek.”

A kommunisták mindig fenntartják maguknak a jogot, hogy döntsenek: minden kérdésben ők képviselik az egyetlen helyes álláspontot, az igazságot. „Az MSZMP-nek van a legtöbb joga, hogy követelje azok társadalmi és bírósági felelősségre vonását, akik így visszaéltek a nép, elsősorban a kommunisták bizalmával. Nemcsak Farkas Mihályékát kell azonnal bíróság elé állítani és méltó büntetéssel sújtani, de az egész elburokratizálódott, a néptől elszakadt, a maga tekintélyét és jólétét mindenek fölé helyező, a nép haragját méltán kiváltó álkommunista vezető klikket.”

Ostobán őszinte a cikk írója. Bevallja: az álkommunistákat senki nem gyűlöli jobban, senkinek nincs joga jobban gyűlölni, mint a becsületes kommunistáknak.

Azt természetesen csak a kommunistáknak van joga eldönteni: kit és mikor kell gyűlölni, ki a becsületes és ki az álkommunista.

Töprengek. Ha Kádár becsületes kommunista, aki november első napjaiban Moszkvában Magyarország szovjet megszállásáról tárgyal, akkor Nagy

Imre álkommunista, mert ő Andropov budapesti szovjet nagykövettől november első napjaiban épp azt követelte, hogy állítsák le a szovjet csapatok Magyarországra özönlését?

Rákosi szerint álkommunista az általa bitófára küldött Rajk László, Nagy Imre szerint a hatalommal visszaélő Rákosi–Gerő-klikk, Kádár szerint az ellenforradalmár Nagy Imre...

A pártlap vasárnapi számát november 3-án este szerkesztő elvtársak álkommunisták – csak még nem tudnak róla. Közlik – rövidítve – Mindszenty primás szombat esti beszédét, a Forradalmi Karhatalmi Bizottság nyilatkozatát, Németh László, az Új Magyarországnak két nappal korábban megjelent *Pártok és egység* című írását. Fontosnak tartják megjegyezni: „Németh László okfejtésével és javaslataival egyetértünk.” Támogatják a Nagy Imre-kormány követelését: távozzanak a szovjet csapatok hazánk területéről. Egyetértenek Kodály Zoltánnal, aki azt kéri táviratában a szovjet zeneszerzőktől: „járjanak közben kormányuknál, hogy a szovjet csapatokat azonnal vonják ki Magyarország területéről”.

Ha november 4-én hajnalban Szolnokon becsületes kommunisták gyülekeztek, hogy szovjet tankokba bújva Budapestre sunnyogjanak mint Moszkva pórázon tartott lakájai, ha Kádár, Apró, Dögei becsületes kommunisták, akkor Budapesten a kommunista pártlapot a szovjet megszállást ellenző álkommunisták szerkesztették.

November 4-én hajnalban, miközben dörögtek az ágyuk, remegtek a falak, kiégett a fölöttünk lévő lakás, nem próbáltam eldönteni: mi a különbség a becsületes és az álkommunista között, ki a becsületes és ki az álkommunista.

Azon a hajnalon megtanultam utálni a hazaárulókat.

November 22.

Jegyzőkönyv nem készült: Kádár János huszonöt év múltával olvashatta el az 1956. november 22-én Budapesten a román elvtársakkal történt megbeszélésről írott szigorúan titkos feljegyzést. Walter Román készítette a román pártfőnök Gheorgiu Dej számára a bizalmas emlékeztetőt, amelyet 1968-ban átadott Vince Józsefnek, aki rövid levél kíséretében 1981. október 12-én elküldte Kádár Jánosnak. A gépiratot a Magyar Szocialista Munkáspárt első titkára gondosan őrizte pánccélszekrényében, nincs nyoma, hogy mutogatta volna bárkinek.

Kádár 1956. november 22-én hosszan elmagyarázta a román pártfőnöknek, mi is történt októberben Budapesten. „Az október 23-i megmozdulást mi fegyveres felkelésnek nevezzük, mivel a becsületes elemek mellett másfajta elemek is bekapcsolódtak.”

Két dolgot hangsúlyoz mint a *felkelés* legfontosabb kiváltó okát: a Rákosi-féle politika sértette az emberek nemzeti érzését, és az életszínvonal 1949 után folyamatosan romlott.

Figyelemre méltó mondat: „Még valamit a nemzeti érzésről: bebizonyosodott, hogy olyan dolgok, amelyek számunkra nem voltak fontosak, a tömegek számára fontosak voltak:

- a címer megváltozása,
- a hadsereg egyenruhájának megváltozása,
- a március 15-i ünnep – a szabadság napja megszüntetése...”

Nem meglepő, ha egy kommunista a nemzeti érzést nem tartja fontosnak. Internacionalista – gyökértelen ember, se múltja, se jövője. A munkásmozgalom elvű harcosa a címet, a március 15-i ünnepet, a nemzeti egyenruhát csak a *tömegek* számára fontos *dolognak* tartja, amely „dolgokat” taktikai okokból, a proletárdiktatúra fenntarthatósága, a párt kizárólagos hatalmának biztosítása szempontjából figyelembe kellett volna venni.

Kádár piros betűs ünneppé avatja (16/1957. számú kormányrendelet) március 15-ét, diákoknak tanítási szünet, aztán amikor rendőrállama megszilárdul, 1958-ban újra hétköznapná alázza nemzeti ünnepünket, a *szabadság napját*.

Kádár nem ostoba; tudja, törékeny kisebbség áll a háta mögött, mert a *tömegek* nem támogatják. „A többség a jobboldal fele tart. Ezért a központi sajtóban is jelennek meg olyan cikkek, amelyek a megmozdulást forradalomnak nevezik.”

Valamikor 1990 késő őszén olvastam Kádár János 1956. november 22-én lejegyzett szavait (*El nem égetett dokumentumok*, 1990).

Vajon hová szaladt föl a vérnyomása, és kivel ordított Kádár 1956. november 23-án, amikor pártja lapját, a Népszabadságot kézbe vette, és elolvastta a címdalalon fekete keretben megjelent írást?

Október 23-ra emlékezünk

Emlékezzünk a mai napon rájuk – a hősökre –, akik egy hónapja minden becsületes magyar akaratát együvé fogva életüket tették rá, hogy meghallja végre a világ: a magyar népnek elege volt a Rákosi–Gerő-féle uralomból. Nagy ár volt érte fiatal életük, de hősi haláluk egy egész nemzet szabadságának záloga lett. [olvashatatlan sor] híven őrszi, szívébe zárja emléküket és nem feledi a bűnös múltat, amelyből minden békés erőfeszítés ellenére végül is csak egy nagy nemzeti mozgalom ezrek és ezrek halála árán váltotta meg a magyar népet.

A mai nap a nemzet megemlékezésének és tiszteletének ünnepe mindazért, amit egy hónappal ezelőtt a tiszta ügyért, a magyar nép felemelkedé-

séért indult mozgalom ifjú harcosai zászlójukra tűztek. Erősítsen meg bennünket ez az ünnep abban, hogy a Rákosi–Gerő-féle önkény ellen, az ország függetlenségéért, a párt és a szocializmus ügyének tisztaságáért, az igazi munkáshatalomért, a paraszti [olvashatatlan sor] harcoló ifjak célkitűzéseit ebben az országban minden becsületes embernek támogatnia kell.

Legyen ennek az elhatározásnak, az október 23-i mozgalom tiszta céljaiért való tettekkészségünknek méltó kifejezése, hogy ma, november 23-án délután 2 és 3 óra között néma tisztelettel adózzunk a nemzeti mozgalom hőseinek.

Hatvan éve őrzöm a megsárgult, időraggta újságot. Nem tudom, ki írta az emlékező írást. Nem tudom, őszintén vagy pártutasításra, taktikai megfontolásból emlékezett így október 23-ra, a forradalomra. Amikor 1956. november 22-én írógépbe pötyögte írását, ő sem tudhatott arról, hogy Kádár elvtárs aznap magyarázta el a román párfőnök elvtársnak, mi az oka annak, hogy „még a központi sajtóban is jelennek meg olyan cikkek...”

Vajon mi lett az írás szerzőjével?

Egy hónap, egy év múlva becsületes vagy álkommunistának tartották elvtársai?

Változnak az idők, kiszámíthatatlan, mit hoz a holnap.

„A régi magyar címet, amelyet a Nagy Imre-kormány visszaállított, mi is elismertük” – állítja Kádár 1956. november 22-én.

1957. március 2-án kaptam első gimnazistaként félévi bizonyítványt. Vadonatúj tanulmányi értesítőm címdalán és minden lapján a Kossuth-címer nyomata, tehát valamikor 1957 első hónapjaiban készülhetett. És bár a tanév végén, 1957. június 30-án kiállított bizonyítványomban a körpecsétben már az új, félig internacionalista (maradt a vörös csillag, eltűnt a sarló és a kalapács) címer díszelgett, amíg iskolába jártam, minden félévben egy napig megcsodálhattam a hivatalos iratban az összes oldalon kitörölhetetlenül ott rejtőzködő Kossuth-címert.

Kommunista taktika: nemzeti ünnep lesz március 15., a Kossuth-címer lesz a magyar állam feljegyele – addig, amíg szovjet (internationalista) támogatással olyan erősek nem lesznek, hogy csírájában fojtsanak el minden nemzeti érzést.

1956. november 23-án a Népszabadságban az október 23-ra emlékező írást olvastam, úgy éreztem: van még remény.

1990 késő őszén a Kádár János 1956. november 22-én elhangzott elvtársi tájékoztatásáról írott feljegyzést megismerve értettem meg: miért nem volt remény.